

25.9.2020

Click or tap here
to enter text.**IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMISTA VALMISTELEVA
TYÖRYHMÄ**

Aika Perjantai 25.9.2020 klo 9.00-11.00

Paikka Skype

Läsnä:

Jari Keinänen (pj.)/STM
Minna Viuhko (siht.)/STM
Janina Havia/STMMåns Enqvist/POHA
Roope Jokinen/SM
Sari Karisto/Helsingin kaupunki
Annika Korpela/Kuntaliitto
Kukka Krüger/SM
Sari Kärkkäinen/THL
Mia Luhtasaari/OM
Katri Lyijynen/Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä
Pia Marttila/Rikosuhripäivystys
Suvi Okkonen/Migri
Mikko Sipilä/Syyttäjälaitos
Satu Sistonen/UM
Juha-Pekka Suomi/TEMPysyvät asiantuntijat:
Anniina Jokinen
Venla Roth
Anni Valovirta**1 Kokouksen avaus**

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 09.01. Puheenjohtaja totesi, että kokouksessa esitellään kooste jäsenten tuottamista tilannekuvista ja keskustellaan koosteesta.

Puheenjohtaja myös totesi, että toisin kuin hän aiemmin esitti, auttamisjärjestelmän sijoituspaikkaa ei voi vielä näin varhaisessa vaiheessa linjata.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö**Käyntiosoite**
Besöksadress
Office**Puhelin**
Telefon
Telephone**Faksi**
Fax
Fax**s-posti, internet**
e-post, internet
e-mail, internetPL 33
00023 ValtioneuvostoMeritullinkatu 8
Helsinki0295 16001
+358 295 1600102951 63415
+358 2951 63415kirjaamo@stm.fi
stm.fi

2 Asialistan hyväksyminen

Hyväksyttiin asialista ilman lisäyksiä.

3 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Keskusteltiin lyhyesti edellisen kokouksen pöytäkirjan herättämistä ajatuksista liittyen näkemyksiin puutteista kuntien osaamisessa sekä yleislainsäädännön ja erityislainsäädännön suhteesta. Pöytäkirjaan ei kuitenkaan esitetty varsinaisia muutostarpeita ja pöytäkirja hyväksyttiin muutoksitta.

4 Ihmiskaupan uhrien auttamisen nykytila: kooste jäsenten tuottamista tilannekuvista

Minna Viuhko esitteli koosteen tilannekuvista (ks. Tiimerissä oleva power point –esitys). Tilannekuivissa korostuivat haasteet, mutta myös hyviä käytäntöjä tuotiin esiin. Näitä ovat esim. erikoistuminen ja osaamisen keskittäminen (niin auttamistoimissa kuin rikosprosessissa), auttamisjärjestelmään kertynyt osaaminen ja kokemus, nykyjärjestelmän kustannustehokkuus sekä se, että nykylaki turvaa uhrille laajat oikeudet palveluihin/auttamistoihin ja valtio on vastuussa ihmiskaupan uhrien auttamisesta kansainvälisten sopimusten velvoitteiden mukaisesti. Myös moniammatilliset tiimit ja monialainen viranomais- ja verkostoyhteistyö tuotiin esiin hyvänä käytäntönä.

Esitetyt haasteet oli jaoteltu lainsäädäntöön, nykyjärjestelmään, käytäntöihin, osaamiseen, koulutukseen ja tiedonvaihtoon sekä rikosprosessiin ja oleskelulupiin liittyviin haasteisiin. Esiin tuotuja haasteita oli lukuisia ja ne on esitelty erillisessä power point-koosteesta (ks. Tiimerissä oleva power point –esitys).

Hyvien käytäntöjen ja haasteiden lisäksi tilannekuivissa tuotiin esiin asioita, joita työryhmän tulisi pohtia ja ratkaista. Nämä liittyvät mm. kysymykseen yleis- ja erityislainsäädännön suhteesta (missä kohdassa aletaan soveltaa erityislainsäädäntöä), mihin palveluihin uhrilla on oikeus, mikä on lain soveltamisala ja kuka määrittää ik-uhriksi ja miten uhri tunnistetaan, kenellä on oikeus palveluihin, kuka tämän määrittelee ja millaisessa prosessissa määrittää; miten uhri tunnistetaan. Auttamis-/tukitoimista tulisi säätää tarkemmin ja samalla arvioida missä laissa säädökset ovat tarkoituksenmukaisimmat. Myös palvelutarpeen arvioinnin merkitystä ja sitä, saavatko uhrin tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti, tulisi pohtia. Pohdittava olisi myös palveluiden maksuttomuutta, onko saatavilla riittävää ymmärrystä trauman aiheuttamista oireista, mikä on riittävä määrä palveluita ja miten ostopalveluita voisi hyödyntää nykyistä paremmin. Olennainen kysymys on myös se, milloin oikeus saada palveluita päättyy. Muita esiintuotuja pohdittavia asioita on mm. korvausjärjestelmä ja sen selkeyttäminen, kansalaisjärjestöjen rooli uhrien auttamisessa, auttamisen, rikosprosessin ja oleskelulupaprosessin suhde, tietojensaantioikeudet ja vastuutyöntekijöiden kelpoisuusehdot. Esityksen päätteeksi Viuhko totesi, että pohdittavia kysymyksiä on paljon ja työtä näiden ratkaisemisen parissa riittää.

5 Keskustelu tilannekuvasta

Tilannekuvakoosteen jälkeen kokouksessa käytiin erittäin vilkasta keskustelua. Puheenjohtaja totesi alkuun, että erillistä selvitystä nykytilasta ei tarvita, vaan tämä tilannekuvakatsaus on jo osa sitä. Työryhmässä tulee nyt käydä läpi kaikki haasteet ja kuulla kaikkien mielipide. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että lain soveltamisessa on enemmän haasteita kuin itse laissa. Onkin mahdollista, ettei itse lakiin tarvitse tehdä kovin paljon muutoksia.

Sihteeristöltä tiedusteltiin, onko STM:llä selkeää kantaa mihinkään näihin esiin nostettuihin asioihin. Puheenjohtaja totesi, että STM on koonnut sisäisen ryhmän, jossa asioita tullaan käymään läpi, mutta tätä ei ole vielä tehty. Sisäisellä ryhmällä on palaveri ennen työryhmän seuraavaa kokousta.

Keskustelussa todettiin, että nykytilan kuvauksissa tuli aika kattavasti esiin haasteet. Nyt pitäisi tarkastella myös sitä, mikä on erityisesti ik-uhreja koskevaa ja mikä liittyy yleisemmin sote-alan palvelutuotantoon ja muihinkin asiakkaisiin kuin ik-uhreihin. Tämä auttaisi jäsentämään haasteita. Haasteet liittyvät laajemmin palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen ja sote-järjestelmän korjaustarpeisiin. Keskustelussa tuli moneen kertaan esiin, että monilta osin kyse ei ole niinkään lainsäädännön ongelmista, vaan toimeenpanon ja soveltamisen ongelmista. Suomessa on paljon lainsäädäntöä, jonka nojalla ik-uhrien tulisi saada palveluita, mutta käytännössä tämä ei toteudu. Kyse on siis pitkälti kuilusta lainsäädännön ja palveluiden tosiasiallisen saamisen välillä. Keskustelussa todettiin, että on kyse myös siitä, minkä lainsäädännön soveltamisen näkökulmasta asioita tarkastellaan. Sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviota säätelevä lainsäädäntö on kuntien näkökulmasta hyvin selkeää ja velvoittavaa, sisältäen asiakkaiden oikeusturvaa turvaavat säännökset.

Haasteet liittyvät osittain siihen, ettei STM:n rooli ole aiemmin ollut riittävän vahva. Jos sote-palveluissa ei tunneta ihmiskaupan uhrien palvelutarpeita, on vaikeaa myös arvioida, mitä kaikkia palveluita kukin uhri tarvitsee. Tällöin mahdollisesti nähdään vain asiakkaan yksittäinen ongelma, kuten päihdeongelma, muttei kokonaisuutta. Todettiin myös, että ihmiskauppa-käsite ja sen laajentuminen uusiin ilmiöihin on sote-palveluiden näkökulmasta ongelmallinen, mikäli siihen liittyy toisaalta oletus, että se tuo mukanaan jotain, mihin sote-palveluilla ei osata vastata ja toisaalta oletus, että uhrien tarpeet muuttuisivat tämän nimeämisen myötä jollain tavalla ”yhteneväisiksi” ihmiskaupan uhrin tarpeiksi, sivuuttaen yksilöllisen, usein kompleksisen tilanteen arvioinnin.

Keskustelussa pohdittiin, miten työryhmä pääsisi eteenpäin haasteista ratkaisuihin. Pitäisi määritellä, mitä ovat ne palvelut, joita ik-uhrit erityisesti tarvitsevat ja jotka valtion tulisi ik-uhreille turvata ja joiden saatavuudessa on tällä hetkellä erityisesti haasteita. On myös muistettava, ettei kyse ole pelkästään sote-palveluista, eikä välttämättä vain sote-lainsäädännöstä. Puheenjohtaja totesi, että seuraavaan kokoukseen tuodaan tämä kokonaisuus: mitkä ovat palvelutarpeet ja haasteet nyt, ja tätä varten valmistellaan jonkinlainen pohjapaperi. Ihmiskaupan uhrin ja hänen tarpeensa tulee olla keskiössä ja työryhmän tulee ratkaista, miten tämä turvataan ja mikä on kuntien ja mikä valtion rooli. Palveluiden listaaminen sai kannatusta, joskin myös todettiin, että voi olla vaikeaa tyhjentävästi listata tarpeita, jolloin voidaan joutua hankalaan tilanteeseen palveluita tarjottaessa, mikäli tiettyä palvelua ei löydykään listasta. Tarkoitus ei kuitenkaan olekaan laatia pysyvää listausta, jota ei voi ohittaa. Keskustelussa toivottiin myös suunnitellaan siitä, mitä asioita missäkin kokouksessa käsitellään.

Ihmiskaupan uhrin palvelutarpeissa voi olla kyse akuutista hyväksikäytöstä tai jo aiemmin tapahtuneesta hyväksikäytöstä ja niin hyväksikäytön muodot kuin konteksti voivat olla hyvin moninaisia. Tilanteiden moninaisuus aiheuttaa osaltaan haasteita palveluiden tarjoamisessa ja palvelutarpeiden määrittelyssä. Keskustelussa muistutettiin, ettei kyse ole ainoastaan sosiaalihuollosta ja sen lainsäädännöstä, vaan myös terveydenhuollosta.

Keskustelussa sivuttiin myös kysymystä siitä, kuka ylipäänsä määrittellään ihmiskaupan uhriksi. Esimerkiksi kv-sopimusten ja lainsäädännön näkökulmasta uhrin määrittely on hyvin olennaista. Myös oleskelulupaprosessin suhteen ihmiskaupan uhriksi määrittäminen on olennaista, mm. koska ik-uhriuden perusteella on mahdollista saada oleskelulupa. Uhrien auttamisen ja rikosprosessin välisen kytköksen heikentämisen yhteydessä onkin pohdittava tarkoin, miten uhrius määrittellään. Rikoslakia ohjaavat osin erilaiset periaatteet kuin auttamista ja palveluita koskevaa lainsäädäntöä, joten uhriutta voidaan myös määritellä eri tavoin. Voidaan myös kysyä, kuinka kauan ihminen tulee määritellä ihmiskaupan uhriksi ja onko uhrin ”viitasta” mahdollista myös päästä eroon.

Keskustelussa muistutettiin siitä, ettei ihmiskaupan uhrin kohdalla palvelutarpeet ja niiden arviointi liity ainoastaan sote-palveluihin. Uhri voi tarvita tukea ja neuvontaa myös rikosprosessiin, tutkintapyyntöjen tekemiseen, siihen, mistä oikeusapua ja oikeudellista neuvontaa saa, oleskelulupa-asioihin, perheenyhdistämiseen, turvallisen paluun järjestämiseen jne. Kenen vastuulla näiden palveluiden järjestäminen on ja kuka koordinoi kokonaisvaltaisesti ik-uhriin asioita? Entä miten rikosvastuu toteutuu, jos hyväksikäyttöä ei tunnisteta nimenomaan ihmiskaupaksi?

Keskustelussa palattiin useaan otteeseen kysymykseen erikoistumisen tarpeesta ja toisaalta peruspalvelujärjestelmän kyvystä vastata palvelutarpeisiin. Monessa puheenvuorossa painotettiin sitä, ettei kysymys ole sote-toimijoiden osaamisesta tai kyvystä tehdä työtään, vaan palveluiden keskittämisen ja riittävien työkalujen tarpeesta, jotta palveluiden saaminen voidaan turvata. Käytännössä esimerkiksi kuntien välillä, ja

sisälläkin, on paljon vaihtelua toimintatapojen ja avun saamisen välillä ja lopulta kyse on uhrien yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

Keskustelussa tuotiin esiin myös lapset erityisenä uhriryhmänä ja tarve käsitellä heidän asioitaan omana kokonaisuutenaan. Keskustelussa esitettiin myös kysymyksiä tarpeesta terveydenhuollon asiantuntijoiden edustukseen työryhmässä. Työryhmässä on Helsingin kaupungilta terveydenhuollon edustaja, mutta ei esim. varsinaisia sairaanhoitopiirien edustajia. Puheenjohtaja totesi, ettei työryhmän kokoa ole tarkoitus kasvattaa lisäämällä jäsenten määrää, mutta työskentelyn aikana järjestetään erilaisia tapoja kuulla eri tahoja.

Keskustelun päätteeksi todettiin, että nyt kun on käyty melko kokonaisvaltaista keskustelua nykytilasta ja haasteista, pitää päästä eteenpäin ja löytää vaihtoehtoisia ratkaisutapoja ja konkreettisia ideoita. Jatkossa edetään pala (asiakokonaisuus) kerrallaan.

6 Ohjausryhmälle esiteltävien asioiden valmistelu

Puheenjohtaja kertoi, että ohjausryhmän kokous on siirretty joulukuulle (14.12.2020). Ohjausryhmälle viedään joulukuussa tietoa siitä, miten työryhmän työ etenee.

Todettiin, että joulukuulle on tarve sopia kokous mm. ohjausryhmälle vietävien asioiden valmistelua varten. Sovittiin joulukuun kokouksen ajankohdaksi perjantai 4.12.2020 klo 9-11.

7 Jatkotoimenpiteet

Sovittiin, että tehdään jatkossa tarkempaa kokoussuunnittelua sekä kuvaus käsiteltävästä kokonaisuudesta. Tuodaan kuhunkin kokoukseen tietty asiakokonaisuus, josta valmistellaan etukäteen lyhyt taustapaperi. Työryhmässä toivottiin myös STM:n näkemysten tuomista kokouksiin.

Puheenjohtaja muistutti, että OM:n, SM:n, TEMin pitäisi ilmoittaa heiltä juristin nimi, joka osallistuu myöhemmin lainvalmistelutyöhön STM:n johdolla. Pyydettiin ilmoittamaan nimi Minna Viuhkolle ja Laura Terholle.

Seuraava kokous on keskiviikkona 21.10.2020 klo 13-15 Skypessä. Kokoukset jatkuvat Skypessä ainakin tämän syksyn koronatilanteen kiihtymisen vuoksi.

8 Muut asiat

Kokouksessa ei ollut muita asioita.

9 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päättää kokouksen klo 11.06.

2) Ihmiskaupan uhrien auttamisen nykytila: kooste jäsenten tuottamista tilannekuvista –power point esitys (ks. Tiimeri)

Jakelu Työryhmän jäsenet ja varajäsenet